

OUDE BEROEPEN IN EN ROND OUD ADE

Aflevering 44: De postbode

In de 18^e eeuw werd post bezorgd door een postkoets die op een centrale plek stopte waar de mensen hun post ophaalden. Hoe dat precies werkte, wie de klanten waren en hoe een en ander betaald werd is een ingewikkeld verhaal dat hier buiten beschouwing moet blijven. In 1799, tijdens de Napoleontische bezetting, werd de bezorging van post door de staat overgenomen. De betaling van post werd vanaf 1851 strakker georganiseerd door de invoering van de postzegel. Er werden brievenbussen in de openbare ruimte geplaatst en ik neem aan dat de post persoonlijk werd overhandigd aan de bewoners totdat de huizen geleidelijk gleufjes in hun deuren kregen om de post te ontvangen zonder de postbode te ontmoeten. De uitbreiding van het spoorwegennet bevorderde een snellere en meer efficiënte postbezorging. Vaak werden postkantoren daarom dichtbij stations gebouwd. Daarmee zijn we aanbeland bij de eerste postbodes in onze contreien.

Lang geleden in Oud-Ade

Tot ongeveer 1998 had Oud-Ade een eigen postkantoor, gevestigd in wat daarna de winkel van Dirk van der Geest, Jan van der Wereld en het Klein Warenhuis werd, bij de brug (nu Zwarteweg 3). Op 27 november 1889 stond er in het Leidsch Dagblad een advertentie van “Eene in alle opzichten bekwame en zindelyke Baker” die als haar adres opgaf: Postkantoor Oud-Ade, bij Leiden. Theo van der Poel schrijft me dat er vroeger een brievingaarder annex brievenbesteller woonde op de Zwarteweg. Eerst was dat Cornelis Bleijswijk (Bleiswijk) (1856-1939?) tot 1891, daarna Cornelis Verstraaten (Verstraten) en als laatste George Borst die na een paar jaar naar Rijpwetering verhuisde. Over Bleijswijk en Verstraaten heb ik weinig informatie kunnen vinden, alleen dat Bleijswijk een actief schaker was (zijn naam viel af en toe in de schaakrubriek van de krant). Bekend is ook dat beiden Hervormd waren; in die tijd was dat opmerkelijk. Over George Borst is wel een en ander bekend.

Links het (voormalige) postkantoor bij de ‘valbrug’ te Oud-Ade. In de verte de Vrouw-Vennemolen. Grote belangstelling voor de fotograaf. Jaartal onbekend. (Archief Oud-Alkemede).

George Borst, Piet Schakenbos en Willem Weenink

George Borst (1864-1932) was afkomstig van boerderij De Zwanenburg, aan het einde van de Zuidweg in Rijpwetering, waar zijn vader Cornelis Borst en diens vader boerden. Zijn half-broer Piet zette het bedrijf voort en George werd postbode, aanvankelijk in Oud-Ade waar hij in 1896 trouwde met Ploon Opdam (1868-1941) uit de bekende rietdekkersfamilie. Zoals hierboven al vermeld,

verhuisde hij twee jaar later met haar naar Rijpwetering waar hij een huis had laten bouwen. Het huis staat er nog, Koppoellaan 7, met de gevelsteen die ons vertelt dat zijn 18 maanden oude dochtertje Coba de eerste steen had gelegd. Zo kwam het nieuwe postkantoor in Rijpwetering te staan maar in Oud-Ade kon je op Zwarteweg 3 nog altijd postzegels en een groot assortiment van ansicht- en wenskaarten kopen bij de bovengenoemde latere bewoners, achtereenvolgens: Dirk van der Geest, Jan van der Wereld en Joke Hartog (Klein Warenhuis). Het postkantoor in Rijpwetering werd waarschijnlijk rond 1930 aan Beelen verkocht. Het stond naast de maalterij.

Vanuit het postkantoor op de Rip werd de post zowel in Rijpwetering als in Oud-Ade bezorgd. Op een foto uit die periode zien we vóór het postkantoor naast het echtpaar Borst-Opdam ook Willem Weenink staan die bij Borst in dienst was. Ook Piet Schakenbos (1883-1973) werkte in die tijd als postbode bij Borst. Willem Weenink (1901-1978) was behalve postbode ook barbier. In een schuurtje naast het brugwachtershuis (zijn ouderlijk huis) aan de Oud Adeselaan, had hij een knip- en scheersalon. Hij trouwde met Gertrud Maria Neumann en ging met haar aan de overkant op (nu) Oud-Adeselaan 32 wonen. Hij was ruim 50 jaar lid van het kerkkoor en 25 jaar de dirigent.

Piet Schakenbos wordt kort beschreven in het boekje met oude prentkaarten (p. 6). Ik citeer: “Piet bracht fietsend, lopend, maar ook varend de post tot in alle hoeken van Rijpwetering en Oud-Ade. Jarenlang was er ook nog een tweede bestelling. Behalve de post die hij bezorgde kon men bij hem ook postzegels kopen en nam hij geld mee voor stortingen enz., wat vaak beloond werd met een sigaar die hij graag rookte.” Piet was getrouwd met Mietje Valentijn en woonde op Koppoellaan 17, een stukje voorbij het postkantoor. Mietje en Piet kregen geen kinderen. Toen hij met pensioen ging ontving hij van de PTT een oorkonde voor dertig jaar trouwe dienst, van 1918 tot 1948.

Theo Hillebrand, Frank Verhaar en Wies van Leeuwen

Toen George Borst in 1930 stopte, verhuisde het postkantoor naar Pastoor van der Plaatstraat 29, waar Theo Hillebrand (1915-1989) hem in 1936 opvolgde. Wie er tussen 1930 en 1936 de scepter zwaaid, is onduidelijk. Piet Schakenbos en Willem Weenink ‘verhuisden’ mee naar de nieuwe locatie. De familie van Theo Hillebrand was afkomstig uit Hoogmade en had zich in Rijpwetering gevestigd. Theo was opgeleid als timmerman maar koos al heel gauw voor een carrière als postbode. “Waarschijnlijk omdat daar meer mee verdiend kon worden,” denkt zijn zoon Gerard met wie ik een lang gesprek heb over zijn vader. Theo trouwde in 1950 met Corrie Koot (1926-1997). Er werden acht kinderen geboren, maar het eerste kind stierf kort na de geboorte. Drie meisjes en vier jongens groeiden op.

De dag begon rond 6 uur als de post vanuit Leiden werd afgeleverd op het postkantoor. De poststukken werden door Theo en zijn collega's Piet Schakenbos, Willem Weenink, en later Frank Verhaar en Wies (Louis) van Leeuwen gesorteerd op straat en daarna op huisnummer. Vervolgens stapten ze op hun fiets om alles te bezorgen, één naar Oud-Ade, de ander op de Rip. Gerard denkt dat ze elkaar afwisselden. Alles ging in uniform. Ook de kinderen moesten soms meehelpen. Gerard herinnert zich dat hij een stapel post kreeg die hij voor zijn rekening moest nemen. Uithoeken zoals de Buurterpolder werden soms aan hem of een van zijn broers uitbesteed. Een telegram moest onmiddellijk bezorgd worden. Vaak werd dan een beroep op een van de kinderen gedaan. Er waren altijd enkele ‘pleisterplaatsen’ waar gestopt werd voor een bakkie, zoals bij Grard, de vrouw van Frank Verhaar op Vrouw Venneweg 15 in Oud-Ade, of Gijs Tersteeg aan het begin van de Zevenhuizen.

Voor het bezorgen van de post moest je ook over de provinciale weg fietsen, hetgeen eigenlijk verboden was. Ook roeien naar de klanten in de Buurterpolder en door weilanden lopen om bij een molen of boerderij te komen. Soms was dat oppassen met stieren. Voor klanten die afgelegen woonden was de postbode ook een soort mobiel postkantoor; als er zaken betaald moesten worden gaven zij geld en acceptgiro's mee. Het digitale tijdperk moest nog beginnen. Mattee Hillebrand schrijft: "Mijn vader heeft lang op zondagochtend het voetbalveld gekeurd en besloot dan of erop gespeeld kon worden. Ook regelde hij de voetbaltoto en lotto. Wekelijks bezorgen en ophalen van de deelnameformulieren. Afdracht aan het bondskantoor in Leiden."

Ik praat met Grard Verhaar-Olijerhoek (*1937) over haar echtgenoot Frank (1928-2005). Frank was de jongste uit een gezin van tien kinderen. Zijn ouders waren Klaas Verhaar en Agatha Kouwehoven in De Zevenhuizen. Ik vraag Grard wat haar schoonvader deed. "Heel weinig. In de winter sprokkelde hij hout" is het antwoord. Klaas had geen vaste betrekking en deed klusjes hier en daar. Armoe troef. Hij had een zwakke gezondheid, legt Grard uit, die zelf op haar 88^e nog vol energie is. Toen Frank een jaar of 17 was ging hij bij de Touwfabriek in Leiden werken, zoals veel Oud-Adenaren in die tijd. Rond 1962 solliciteerde hij naar de functie van postbode en werd aangenomen.

Zoals al is vermeld, begon de werkdag om 6 uur met sorteren en daarna op de fiets bezorgen. Behalve brieven en pakketten werden ook enveloppen met kinderbijslag afgeleverd, in contanten. Rond 2 uur zat het werk erop en strekte Frank zich thuis vermoeid languit op de vloer. Maar hij had ook zijn hobby's: een moestuin en het maken van miniatuur molens. Hij speelde toneel bij VIOS en zong in het kerkkoor. En hij hield van fotograferen. Ik zie twee albums met foto's. Een is geheel gewijd aan de restauratie van de Vrouw-Vennemolen en het andere zit vol met foto's die allerlei veranderingen in het Lageland hebben vastgelegd.

Zijn collega, Wies van Leeuwen (1933-2011) was ook afkomstig uit een arm gezin, waarvan de vader, Gerrit van Leeuwen, al vroeg arbeidsongeschikt werd. Hij was de zevende van negen kinderen. Zijn moeder was Mien Belt die ondanks alle tegenslagen er in slaagde de touwtjes aan elkaar te knopen. Wies, die eigenlijk Louis heette, begon na de lagere school op 13 jarige leeftijd als rietdekker bij Jan Opdam en werkte later als boerenknecht en bakkersknecht. Als bakkersknecht bezorgde hij brood op een transportfiets met een grote mand voorop, eerst bij bakker Uljee en later bij Straathof in Kudelstaart, waar hij de hele week in de kost was. Tijdens zijn militaire dienst was hij kok in Appingedam. Na de militaire dienst ging hij in de touwfabriek in Leiderdorp werken. In 1959 trouwde hij met Tiny van der Kwartel en kocht een nieuwbouwhuis aan de Blijversweg te Rijpwetering, waar ze zes kinderen kregen. Toen er, waarschijnlijk eind jaren zestig, een vacature voor postbode geadverteerd werd, solliciteerde Wies hierop en werd postbode. Over zijn postbodeleven heb ik helaas weinig informatie kunnen vinden, maar over zijn persoonlijkheid des te meer.

Wies was een kleurrijk en veelzijdig figuur. Voor de Leidse Courant schreef hij artikelen over gemeenteraadsvergaderingen en voetbalwedstrijden. Ook bracht hij de krant enige tijd rond. Hij was voorzitter van de ABVA/KABO FNV Alkemade en zeer betrokken bij de politiek. Wies en de rest van de familie waren waarschijnlijk de enigen in het dorp die op de PvdA stemden. Hij stond ook aan het rad van avontuur op de fancy fairs van Rijpwetering en Oud Ade en zong in het kerkkoor. Ik kan nog even doorgaan, maar wat zeker nog vermeld moet worden dat Wies in 1970 een welkomstcomité oprichtte voor Joop Zoetemelk die toen tweede was geworden in de Tour de France. Zijn rol daarin werd uitgebreid beschreven in de krant.

In een In Memoriam van Wies lees ik: “Op 48-jarige leeftijd werd hij afgekeurd als postbode vanwege een versleten heup en brak er een slechte financiële tijd aan. Om extra inkomsten te hebben werd er het grofvuil langs gegaan om spullen te zoeken. Deze werden dan op de Zwarte Markt in Beverwijk verkocht. Omdat hij hier veel plezier in had en graag met mensen omging, ging hij op braderieën en markten portemonnees verkopen.” In 1994 overleed Tiny na een lang ziekbed. Wies stierf 17 jaren na haar in 2011, op 77-jarige leeftijd.

Na deze lange uitweiding over Frank Verhaar en Wies van Leeuwen keren we nog even terug naar het postkantoor en ‘directeur’ Theo Hillebrand. Terwijl de mannen op de fiets hun werk deden bleef het postkantoor open voor de verkoop van postzegels, telegrammen en andere verwante zaken. Aanvankelijk nam een zus van Theo, Tante Cor, die taak op zich maar later werd het Moeder Corrie die de winkel bediende.

Het beeld van de postbode die een vertrouweling is van zijn klanten en er van alles naast doet om die klanten te helpen was al aan het kantelen, maar niet helemaal verdwenen. Bij zijn 40-jarig jubileum in 1976 verzuchtte Theo dat hij de bezoeken aan zijn klanten zou gaan missen. Hij herinnerde zich “de zakken vol kousen die hij bij de boeren meenam en ze afgaf bij de kousenstopster, recepten voor oudjes bij de dokter haalde, ze afgaf bij de apotheek en een dag later de medicijnen meenam. Hoe hij schoenen bij de ‘lapper’ bracht. Allemaal voorbij. En dat is toch wel jammer. Die gezelligheid hè, ja die mis ik. Maar zij komt nooit meer terug. Helaas...” (uit een kranteninterview).

In dat zelfde interview vertelde hij over die keer dat bij harde wind een hele stapel brieven de sloot in waaide. Gelukkig lag er een boot met een schepnet en kon hij alle brieven weer uit het water vissen. Altijd is er wel een geluk bij een ongeluk. Over vissen gesproken. Ik hoor een anekdote over iemand die met onderwijzer Aad de Vrind zou gaan vissen. Ze hadden om 6 uur in de ochtend afgesproken, maar Aad had zich verslapen. Op dat moment kwam postbode Hillebrand langs en redde de hengelaar uit de nood: “Dat is het raam van de slaapkamer, gooi daar maar steentjes tegen aan.” Een postbode die weet waar je slaapkamer is; wat wil je nog meer?

Theo bleef tot zijn 65^e werken, daarna richtte hij zijn aandacht en energie op zijn moestuin. Negen jaar later overleed hij. Veel veranderde bij de PTT. Het postkantoor werd een postagentschap in de winkel van Zoetemelk, schuin tegenover de Paardebrug. De postbodes, Frank Verhaar en Wies van Leeuwen, opereerden daarna vanuit Roelofarendsveen.

Siem van Rijn

De sociale rol die de klassieke postbode vervulde, vooral voor mensen die wat achteraf of buiten de bebouwde kom woonden, is praktisch verdwenen, zoals Theo Hillebrand al verzuchtte. Toch was er een postbode die nog niet zo lang geleden deze rol bleef vervullen. Dat was Siem van Rijn (1908-2002). Hij was de postbode die vanuit Warmond per roeiboot (de laatste twee jaar met een buitenboordmotor) post bezorgde bij de bewoners van de Zijldijk, de families in de buurt van de Kaagsociëteit aan de overkant van de Kaag, en zelfs bij het enige huishouden op het eiland de Kok. Hij past in deze aflevering omdat deze mensen zich in alle opzichten Oud-Adenaren voelden.

Annie van Schie-de Haas, voormalig boerin op de Sweylanthoeve bij het pontje naar de Kaagsociëteit, begin dit jaar overleden, vertelde mij enkele jaren geleden dat de postbode kapotte schoenen meenam naar Warmond en ze zaterdags gerepareerd terugbracht. Over Siem van Rijn zijn diverse krantenberichten verschenen. Hij was uiterst trouw en behulpzaam. Ik citeer uit het Leidsch Dagblad van 22 juli 1995, waar Siem terugblikt op zijn leven: “Ik had vaste adresjes waar ik een bakkie dronk.

En vaak nam ik boodschappen mee voor watersporters. ‘Siem, neem morgen even een pondje sukadelappen voor me mee’, vroegen ze dan. Nou natuurlijk deed ik dat.... Ach ik voer toch, dus dat was een kleine moeite. Kranten nam ik in die tijd trouwens ook mee.” Dat was een goeie business, want hij kocht de kranten voor 18 cent en verkocht ze voor 50 cent. In het hoogseizoen kon het gebeuren dat hij wel driehonderd kranten verkocht. In een ander interview in de Leidse Courant van 27 februari 1973, toen hij na 33 jaar afscheid nam, vertelde hij dat hij medicijnen meebracht uit de apotheek als iemand ziek was, de AOW ophaalde voor een bejaarde Lagelander, en soms zelfs kleren kocht voor de bewoners aan de overkant van de Kaag.

Als er ijs lag stak hij de Kaag te voet over. Hij wist precies waar de ondiepe plekken waren, voor het geval dat hij door het ijs zakte, wat enkele keren gebeurde. Dat hij de laatste twee jaar met een buitenboordmotor had gevaren, betreurde hij achteraf: “Eigenlijk vond ik dat maar niks. Ik ben een roeier, en roeiers moeten roeien.”

Siem van Rijn werd uitbundig uitgewuifd door de dankbare Lagelanders toen hij na 33 jaar stopte. Zo’n dertig bewoners van zijn rayon kwamen naar de Sweylandhoeve om afscheid te nemen van de roeiende postbode. Degene die Siem toesprak was van mening dat met zijn vertrek ook een “groot geestelijk goed” voor hen verloren ging. De postbode had blijkbaar naast de brieven, schoenen en sukadelapjes ook spirituele bagage meegebracht. Ik vermoed dat de redenaar doelde op de trouw en het doorzettingsvermogen van de 65-jarige. Ook zijn vrouw werd lof toegezwaaid. Hoe vaak had ze niet in angst gezeten als het spookte op de Kaag of geduldig gewacht als haar man laat thuis kwam omdat hij nog even langs de apotheek moest om pillen te halen voor een van zijn klanten aan de overkant! [met toestemming overgenomen uit Hekkensluiter 2021].

Postbode Siem van Rijn uit Warmond, roeiend over de Kaag.

Einde van de postbode?

Vandaag de dag staat het bezorgen van ‘fysieke’ papieren post onder zware druk. De telefoon en later de digitale mogelijkheden van email, sms en mobiele telefoon dreigen de traditionele postbezorging overbodig te maken. Buiten de grote steden zijn alle postkantoren opgeheven. In Rijpwetering is nu een postagentschap in de Landwinkel van Castelein en in de Veen is het agentschap na veel omzwervingen nu in de telefoonwinkel aan het Noordplein. Het aantal brievenbussen in de straat wordt verminderd, de post wordt nog maar drie keer per week bezorgd en binnenkort wordt dat teruggebracht tot twee keer. De prijs van postzegels stijgt voortdurend, wat de postbezorging nog minder aantrekkelijk maakt. Waarom €1,31 betalen (naar het buitenland zelfs €2,00) voor een brief die pas over twee of meer dagen arriveert als ik gratis een email of app kan sturen die binnen een minuut zijn bestemming bereikt, waar ook er wereld!

De postbode heet geen 'postbode' meer en beperkt zich tot het bezorgen van post; alle voorbereidingen, zoals sorteren worden machinaal gedaan voordat de bezorger op zijn elektrische fiets stapt. Vaak heeft de bezorger een part-time baan en verdient weinig. De dienstverlening is geprivatiseerd en functioneert sinds 1998 onder de naam 'TNT Post Groep' (TPG). Het lijdt jaarlijks grote verliezen en kan niet zonder staatssteun overeind blijven. Pakketten worden meestal door andere bedrijven bezorgd of op een centrale plek opgehaald. Kortom: hoe lang zal de postbode nog bestaan, die vriendelijke en behulpzame man (en meer recentelijk vrouw)? Hij/zij dreigt het zoveelste slachtoffer te worden van de mechanisering en digitalisering van onze wereld.

Dank aan Ria de Vrind-Hartog, Gerard en Mattee Hillebrand, Grad Verhaar-Olijerhoek, Eef Verhaar, Annie van Schie-de Haast†, Els van Schie, Gonnie de Jong, Theo van der Poel, Roen van der Geest, Agnes Turk, en André van Noort die mij toestond een gedeelte van mijn artikel in De Hekkenluiter te hergebruiken.

Literatuur

In Memoriam bij het overlijden van Louis van Leeuwen, 2011.

Sjaak van der Geest (2021) Roeiend over de Kaag: De kouwe bakker en de postbode. *De Hekkenluiter* 18 (1): 25-31.

Theo van der Poel (1996) *Gebijnaemt Borst*. Eigen beheer.

Stichting 'Oud Alkemade (1994) *Oude prentkaarten vertellen over Rijkswetering en Oud-Ade*. Alphen a/d Rijn: Repro-Holland.

Hans van der Wereld (1981) *Oude prenten vertellen over Rijkswetering en Oud-Ade*. Alphen a/d Rijn: Repro-Holland.

Wikipedia (2025) [https://nl.wikipedia.org/wiki/PTT_\(Nederland\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/PTT_(Nederland))

Correcties en aanvullingen graag naar Sjaak van der Geest
Tel. 0626971256; email s.vandergeest@uva.nl

Bijlage met illustraties (alleen digitale versie)

Het oude postkantoor met personeel in Rijkswetering, Koppoellaan 7, in de twintigerjaren van de vorige eeuw. Geheel links Willem Weenink, in de deuropening de heer en mevrouw Borst, rechts, met handkar een employé van het Leidse postkantoor die lopend vanuit de stad de post is komen brengen. De tweede persoon links is onbekend (Piet Schakenbos?). Uit: Van der Wereld 1981, p. 17. (Archief Oud-Alkemade).

De gevelsteen van het oude postkantoor (zie vorige foto).

Postbode Piet Schakenbos (1883-1973). (Archief Oud-Alkemade).

De woning van Piet Schakenbos, Koppoellaan 17 Rijpwetering. (Archief Oud-Alkemade).

Willem Weenink (1901-1978) met enkele familieleden voor het ouderlijk huis, Oud-Adeselaan 5 in de dertiger jaren van de vorige eeuw. Vlnr. Willem, Colomba, Cornelia, Marie, en Piet Weenink. Uiterst rechts Opoe Weenink-Boere. Het (brugwachters)huis is rond 1990 afgebroken. (Archief Oud-Alkemade).

Trouwfoto van Theo Hillebrand en Corrie Koot, 1950 (familiealbum Hillebrand).

Postbode Theo Hillebrand (1915-1989) in uniform. (Familiealbum Hillebrand).

Op het kerkhof van Rijpwetering.

Postbode Frank Verhaar (1928-2005) sorteert de post in het postkantoor van Roelofarendsveen. (Er zijn geen foto's van hem tijdens zijn werk in Oud-Ade en Rijpwetering gevonden)....

... en bezorgt de post. Een uniform is er niet meer bij....

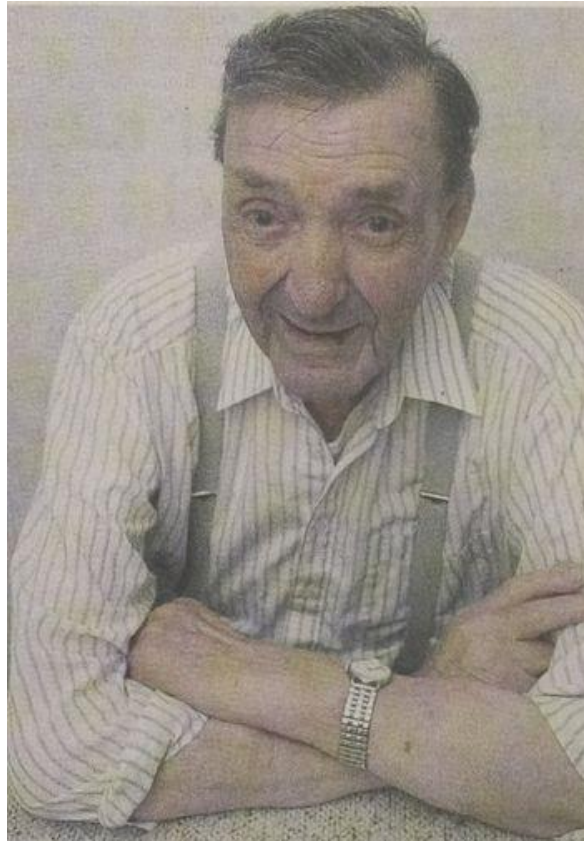
... op zijn afscheidsfeest als postbode in 1993, na 31 jaar. Links echtgenote Gard en rechts de ouders van Gard, Leo en Bep Olijerhoek (alle drie foto's uit familiealbum Verhaar).

Louis (Wies) van Leeuwen (1933-2011) rechts onder, op de dag van zijn trouwen in 1959 met Tiny van der Kwartel (achter hem). In het midden zijn vader Gerrit van Leeuwen. Pastoor Verkley nam ongeveer 15 foto's tijdens deze bruiloft. Ook de volgende foto is van Verkley. Van Wies zijn geen foto's gevonden in zijn rol als postbode (Archief Oud-Alkemade).

De negen zonen en dochters van de familie Van Leeuwen in 1959. Van links naar rechts: Gerard, Dora, Kees, Catrien, Piet, Lenie, Jan, Annie en Wies (foto pastoor Verkley) (Archief Oud-Alkemade).

Postbode Siem van Rijn uit Warmond (Leidse Courant 22 juli 1995).